

A SZÜLŐI ÖNKÉNTESÉG AZ ERDÉLYI MAGYAR TANNYELVŰ ISKOLÁKBAN

TÓDOR IMRE¹

DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2024.3.92-109>

Absztrakt

Nancy Hill és Diana Tyson 2009-ben a szülői bevonódás három dimenzióját – iskolai-, illetve otthoni szülői bevonódás és akadémiai szocializáció – különítette el és azok egymásra történő hatását elemezték. Az iskolai szintű önkéntesség célja az, hogy a szülők az iskola közösségének aktív szereplői legyenek, támogassák a tanárokat és az iskola személyzetét, valamint az iskola működésének javításához és a gyermekeik tanulási teljesítményének növeléséhez járuljanak hozzá. Az alább bemutatandó kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programjának keretében valósult meg és a Debreceni Egyetem Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport által végzett kutatás részét képezi. A kutatás célja a pedagógusok és szülők kapcsolatának támogatása. Az adatgyűjtés három országban (Magyarország, Románia: Erdély, Ukrajna: Kárpátalja) zajlott és 1000 szülőt kérdeztünk meg, közülük 253-an Erdélyből vettek részt. Az eredmények szerint az erdélyi szülők 20 százaléka végzett önkéntes tevékenységet gyermeke iskolájában. A tanulmány eredményei megerősítik a nemzetközi szakirodalom azon megállapításait miszerint a szülők iskolai szintű bevonódása/önkéntessége és a szülők szocioökonómiai státusza, valamint az iskola típusa között összefüggés van.

Kulcsszavak: iskolai szülői bevonódás, iskolai szülői önkéntesség, szocioökonómiai státusz, Erdély, iskolatípusok

Parental involvement in the schools with Hungarian teaching language in Transylvania

Tódor Imre

Abstract

Hill and Tyson (2009) delineate three dimensions of parental involvement – school-based parental involvement, home-based parental involvement and academic socialization –, and they analyzed their interrelated effects. The aim of volunteering in the schools is for parents to be active participants in the school community, supporting teachers and school staff and contributing to the improvement of school operations and the enhancement of their children's school performance. This research was conducted under the Research Programme for Public Education Development of the Hungarian Academy of

¹ Tódor Imre (PhD) egyetemi adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Tanárképző Intézet.

Sciences and is part of a study carried out by the MTA-DE-Parent-Teacher Cooperation Research Group at the University of Debrecen. The research aims to support the relationship between teachers and parents. Data collection took place in three countries (Hungary, Romania: Transylvania, Ukraine: Transcarpathia) and involved 1,000 parents of whom 253 were from Transylvania. The results for Transylvania indicate that 20 percent of the parents volunteered in their children's school. The results of the study confirm the findings of international literature, indicating a correlation between parental involvement/volunteering at the school level and the parents' socioeconomic status (SES), as well as the type of school.

Keywords: parental involvement in education, parental volunteering in the school, socioeconomic status (SES), Transylvania, school types

BEVEZETÉS

A tanulmány célja az erdélyi magyar tannyelvű tanintézmények iskolai szintű szülői önkéntesség – mely a szülői bevonódás egyik dimenziója – jelenlétének a vizsgálata. Az utóbbi években számos kutatás foglalkozott a szülői bevonódás különböző aspektusaival, mint az iskolai rendezvényeken való részvétellel, a tanulók otthoni támogatásával, a szülői önkéntességgel stb. (vö. Hill et al. 2004; Epstein 2010; Barger et al. 2019 stb.).

A kutatás alapját képező kérdőíves felmérés három országban, köztük (Románia) is zajlott, és összesen 1000 fő vett részt benne, melyből 253 erdélyi magyar szülő. A tanulmány teoretikus részében a téma főbb fogalmait, mint (iskolai, otthoni, akadémiai) szülői bevonódás, szülői iskolai szintű önkéntesség, valamint ezek konceptuális keretrendszerét a Joyce Epstein (1987; 2010) által felállított, és ennek a Nancy Hill és Diana Tyson (2009) által tovább finomított modelljei mentén ismertetjük.

A tanulmány empirikus részében elsősorban a szülői, valamint a tanulói (szülők gyermekei) minta összetételét és azok főbb jellemzőit ismertetjük. Itt azokat a családi és iskolai szintű szociodemográfiai jellemzőket villantjuk fel (válaszadók nemi megoszlása, életkora, családi állapota, szülőtárs családi szerepe, szülők lakóhelye, iskolázottsága, munkaerőpiaci aktivitása, nemzetisége, vallásossága, család szubjektív anyagi helyzete, szülő gyermekének iskolatípusa stb.), amelyeket a tanulmány következő részében majd az iskolai szintű szülői önkéntességgel hozunk összefüggésbe.

Ebből következően a továbbiakban a tanulmány fő kérdéskörét képező, a szülői bevonódás és az iskolai önkéntesség kérdőívben szereplő, kérdéseinek ide vonatkozó itemeit vesszük górcső alá, minthogy végzett-e a szülő a gyermeke iskolájában önkéntes tevékenységet, önkéntes fizikai munkát, vett-e részt különféle délutáni tevékenységekben, kéri-e az iskola az önkéntes munkát, szívesen veszi-e azt a szülők részéről, nyújt-e ahhoz az iskola megfelelő felkészülést és forrásokat, valamint van-e egyáltalán lehetőség az adott iskolában önkéntes tevékenységet végezni. Végül a tanulmány összegző

fejezetében a kutatás módszertani részében felállított, majd az eredmények elemzési részében tesztelt hipotézisek mentén és alapján fogalmazzuk meg főbb következtetéseinket.

A SZÜLŐI BEVONÓDÁS, A SZÜLŐI ÖNKÉNTESÉG SZEREPE A SZAKIRODALMI EREDMÉNYEK SZERINT

A szülői bevonódás fogalmát Hill és munkatársai (2004) a következőképpen határozták meg: „a szülőknek a gyermekeikkel, valamint az iskolával [beleértve az iskolai személyzetet is] folytatott minden olyan interakciója, amelynek célja gyermekeik tanulmányi sikerének előmozdítása” (Hill et al. 2004: 1491). A nemzetközi szakirodalom a „parental involvement” kifejezést használja (Epstein 1987), amelyet magyar nyelven a szülői bevonódás kifejezéssel illetünk. A szülők gyermekeik iskolai életében való aktív és/vagy passzív bevonódásának különböző aspektusait és módjait foglalja magában. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a szülői bevonódás mértéke és típusa annak függvényében is változhat, hogy a gyermekek például egész napos iskolai oktatásban részesülnek vagy sem.

Hill és Tyson egy későbbi tanulmányukban (2009) a szülői bevonódás három dimenzióját különböztetik meg: az iskolai szülői bevonódást (school-based parental involvement), az otthoni szülői bevonódást (home-based parental involvement), valamint az akadémiai szocializációt (academic socialization). Az iskolai szülői bevonódás az iskolai rendezvények látogatását (mint például szülői értekezletek, iskolai nyílt napok, iskolai kirándulások stb.), a tanárokkal és az iskola személyzetével történő kommunikációt, az iskolai önkéntes munkát, valamint az iskolai irányításban (vezetőtanács/iskolaszék, iskolai és osztályszintű szülői bizottságok/munkaközösségek) való részvételt foglalja magában. Az otthoni szülői bevonódás dimenziója olyan formákat foglal magában, amelyek elsősorban a család otthoni környezetében történnek, mint például a házi feladatok elkészítésében nyújtott támogatás vagy olyan szabadidős tevékenységek, mint a közös múzeum- vagy könyvtárlátogatás, valamint adekvát otthoni tanulási környezet megteremtése az oktatási anyagok hozzáférhetővé tételével. Végezetül pedig az akadémiai szocializáció dimenziója az oktatásra vonatkozó szülői elvárásokkal és tartalommal kapcsolatos kommunikációra, a tanulási stratégiák gyermekekkel történő megbeszélésére, valamint a jövőre vonatkozó pályaválasztásra, aspirációkra és karriertervezésre vonatkoznak. A fentebb nevesített és ismertetett három dimenzió nem egymástól elkülönült entitásként, hanem egymással metsző viszonyban álló, egymást generáló dimenziókként konstituálódik.

A szülői önkéntesség – Epstein (2010) elméleti modelljének kategorizálása alapján – a szülői bevonódás harmadik formája, melynek tágran értelmezett definíciója szerint (szülői) önkéntes bárki, aki támogatja az iskola céljait és a gyermekek tanulását vagy fejlődését bármilyen módon, bárhol és bármikor (Epstein 2010). Epstein már az 1980-as évektől kezdődően hangsúlyozta az egymást metsző szférák

modelljét, amely egy partnerségen alapuló együttműködést irányoz elő a három egymást metsző szféra – az iskola, a szülők és a közösség – között (Epstein 1987; 2010). Az eddigi hazai elemzések inkább leíró jellegűek, az iskola és a család közötti interakció hosszú távú hatásának longitudinális analízise még viszonylag alulkutatott (Kocsis et al. 2022).

A Lareau (2011) által végzett kutatás szerint a magasabb szocioökonómiai státuszú szülők több időt, energiát és anyagi forrást fordítanak gyermekeik oktatására. Ezek a szülők gyakrabban kommunikálnak az iskolával, gyakrabban vesznek részt az iskolai és iskolán kívüli rendezvényeken, valamint intenzívebben vannak jelen az iskolai szintű önkéntes tevékenységekben is. Ennek oka egyrészt az, hogy rendelkeznek azokkal a kulturális és társadalmi tőkékkel, amelyek lehetővé teszik számukra a hatékonyabb bevonódást. Lareau megállapítása szerint a középosztálybeli szülők gyermekeik iskolai életében történő aktívabb részvétele a fentebb nevesített tőkék mellett anyagi és időbeli források rendelkezésre állásával is magyarázható (Lareau 2011).

A Ho Sui-Chu és Willms (1996) által nyolcadik osztályos tanulók, szülei és tanáraik körében végzett kutatás rávilágít arra, hogy a szülői bevonódás mértéke és formája a szocioökonómiai háttér mellett az iskolai szintek között is diverzifikálódik. Az általános iskolában (alsó és felső tagozaton egyaránt) a szülők általában szorosabb kapcsolatot tartanak fenn az iskolával és gyakrabban vesznek részt iskolai tevékenységekben. Ahogy a tanulók haladnak előre tanulmányaikban, úgy a szülői bevonódás intenzitása is csökken. A középiskolákban a szülők kevesebb lehetőséget találnak arra, hogy közvetlenül részt vegyenek az iskolai életben, így a tanulók önállóságának növekedésével párhuzamosan a szülői részvétel is egyre inkább háttérbe szorul (Ho Sui-Chu – Willms 1996).

Deslandes és Bertrand (2005) kutatásukban az általános és a középiskolai szinteken történő szülői iskolai bevonódás intenzitását hasonlítják össze. A tanulmány rávilágít arra, hogy a szülői bevonódás jelentősége nem csökken a középfokú oktatásban sem, hanem csupán annak formája és intenzitása alakul át. A szülők továbbra is fontos szereplői maradnak gyermekük iskolai életének, de a középiskolai szinten a bevonódás leginkább *közvetett* módon valósul meg, mint például a tanulmányi támogatás és a gyermekkel való személyes kapcsolattartás révén (Deslandes – Bertrand 2005).

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A tanulmányt megalapozó kérdőíves kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programjának keretében valósult meg a Debreceni Egyetem Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport (MTA-DE-CSATOKK) Pedagógusok szülői elköteleződését erősítő képességének fejlesztése című kutatásának „Család és iskola kapcsolata szülői szemmel” munkacsoportjában. Az adatfelvétel hangfelvétellel kísért, kérdezőbiztos által lekérdezett, papír alapú kérdőíves módszerrel történt, amelyre 2023. március-június között került sor. A kérdőív Epstein

hatdimenziós modelljének figyelembevételével történt, a szocioökonómiai körülményekre, a sajátos nevelési igényre és az eredményességre vonatkozó kérdések mellett a fő kérdéseket a szülői bevonódásra vonatkozó kérdések jelentették, melynek alapját a Parent and Family Involvement Questionnaire (FIQ) 50 iteme, a Parent and School Survey (PASS) 28 iteme, a Home-based Parenting Scale 12 itemre kiegészítve, valamint a PISA akadályok 11 iteme képezték.

A kutatás célcsoportját az általános iskola felső tagozatára, a gimnáziumba, valamint a szakgimnáziumba (érettségít adó és nem adó) járó tanulók szülei képezték, amely egy ritkán elért célcsoport a kvantitatív empirikus kutatások körében. A szülő kiválasztásának kritériuma az volt, hogy olyan személy legyen, aki elsődlegesen vesz részt a gyermek nevelésében és akinek a legtöbb információja van a gyermekkel kapcsolatos ügyekben. Ez a romániai al minta esetében legtöbbször az édesanyját vagy az édesapát jelentette. Egyazon családból csak egy szülő került be a mintába.

A kérdőíves kutatás három országban zajlott: Magyarország, Románia (a továbbiakban: Erdély) és Ukrajna (a továbbiakban: Kárpátalja). Összesen 1.000 fő került be a mintába, az országok szerinti eloszlást tekintve: Magyarország 62,2 százalék (622), Erdély 25,3 százalék (253 fő), míg Kárpátalja 12,5 százalék (125 fő). A továbbiakban az erdélyi al mintára szelektált adatsorokat (N=253) elemezzük és ismertetjük.

A mintaválasztás többlépcsős, rétegzett mintavétellel történt. A mintavétel első lépéseként az iskolatípusok, majd második lépcsőben az évfolyamok alapján kerültek be a szülők. Az erdélyi al mintába a megyék szintjén létrehozott régiók közül a három legnépesebb magyarlakta régió került be, nevezetesen a székelyföldi, a közép-erdélyi és a partiumi.² A legnagyobb magyarlakta régióból (Székelyföld) két megye, Hargita és Kovászna került be, míg a másik két régióból egy-egy megye: a közép-erdélyi régióból Maros megye, a partiumi régióból pedig Bihar megye. A székelyföldi megyéken belül a megyeszékhelyeken (Csíkszereda és Sepsiszentgyörgy) található magyar tannyelvű általános és középiskolák 49 százalékos arányban, a kisebb városok 28 százalékos arányban, míg a vidéki településeken található tanintézmények 23 százalékos arányban kerültek be. Az iskolatípus szerinti eloszlás tekintetében pedig az általános iskola felső tagozatáról 51 százalékos, a gimnáziumi tagozatról 39 százalékos, míg a szakközépiskolai/ szakgimnáziumi tagozatról 10 százalékos arányban kerültek be a szülők. A diákok évfolyamok szintjén történő eloszlása a következőképpen alakult (1. táblázat).

² A 2022-es népszámlálás adatai szerint a magyar lakosság 20 százalék fölötti aránya a következő megyékben található: Hargita megyében 85,7 százalékos, Kovászna megyében 71,8 százalékos, Maros megyében 35,6 százalékos, Szatmár megyében 31,4 százalékos, Bihar megyében 22,3 százalékos és Szilágy megyében 20,8 százalékos.

https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/rpl2021_date_provizorii_profil_teritorial_ian_2023.pdf

1. táblázat. A mintába bekerült szülők gyermekei évfolyam szerinti megoszlásban (N=253)

Évfolyamok	Létszám (százalék)
5.	13,1 %
6.	14,3 %
7.	13,9 %
8.	9,6 %
9.	7,8 %
10.	16 %
11.	13,1 %
12.	12,2 %
Összesen	100 %

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés.

Továbbá kitételként szerepelt, hogy egy adott tanintézményből – létszámtól függetlenül – véletlenszerűen legalább három szülő kerüljön be a mintába, mely kitétel nem minden esetben sikerült ($M=2,11$; $SD=1,12$; $MIN=1$; $MAX=8$). A szülői kérdőívre történő válaszadást összesen 54 tanintézményben tanulmányait végző diákok szülei (leginkább édesanyák) töltötték ki. A kutatásban való részvétel önkéntes alapon történt. A kutatás általános célja a pedagógusok és szülők kapcsolatának támogatása volt. Jelen tanulmány konkrét célja, hogy feltárja és elemezze a szülői önkéntesség – mely a szülői bevonódás egyik konstitutív dimenzióját képezi – jelenlétét az iskolai közegben. A mintánkba bekerült szülők válaszai alapján arra keressük a választ, hogy az iskolai szintű önkéntes tevékenységekbe milyen szocioökonómiai tulajdonságokkal rendelkező szülői klasztercsoportok implikálódnak. Az általunk elemzett hazai és nemzetközi metaanalízis és empirikus kutatásokon alapuló szakirodalmi megállapítások alapján a következő két hipotézist szeretnénk tesztelni:

- A magasabb szocioökonómiai státuszú szülők több anyagi erőforrással és magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Úgy véljük, hogy ezek mind hozzájárulnak az iskolai közösségben való aktív részvételhez. Azt feltételezzük, hogy az iskolai szintű szülői önkéntesség a magasabb szocioökonómiai státuszú szülők körében magasabb (Willms 1996; Lareau 2011; Harsányi et al. 2019; Ho Sui-Chu –Willms 1996; Koltói et al. 2019).
- Az általános iskola felső tagozatán a szülők szorosabb kapcsolatot ápolnak az iskolával. A szülők aktívan részt vesznek az osztálytermi tevékenységekben, iskolai rendezvények szervezésében és más önkéntes tevékenységekben. A középiskolákban, különösen a gimnáziumokban, a tanulók önállósága növekszik, mellyel párhuzamosan a szülők szerepe inkább támogató jellegűvé válik. Ennek eredményeként a szülői önkéntesség intenzitása csökkenhet. A szakközépiskolákban viszont a szülők szakmai tapasztalataik révén fejthetik ki aktivitásukat, de ez a részvétel valamelyest korlátozottabb az általános iskola felső tagozatához képest. A szülői önkéntesség intenzitása tehát iskolatípusonként változhat. Mindezek alapján azt feltételezzük, hogy az általános iskola felső tagozatán tanuló gyermekek szülei erőteljesebben vonódnak be az iskolai önkéntes

tevékenységekbe (Deslandes – Bertrand 2005; Epstein 2010; Koltói et al. 2019; Nyitrai et al. 2019; Tan et al. 2019).

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A szülői és a tanulói (szülők gyermekei) minta összetétele

A romániai magyar iskolarendszer szerves része az országos oktatási rendszernek, ugyanakkor számos egyedi jellemzővel bír (Tódor 2020). A középiskolai képzés során a diákok gimnáziumi, vokacionális vagy szakgimnáziumi oktatásban részesülhetnek, ahol érettségít adó és nem adó szakképzési formák egyaránt megtalálhatók. Az oktatási rendszer e belső sokszínűsége és a kisebbségi magyar közösség sajátos helyzete egyaránt befolyásolják a diákok iskolával való kapcsolatát.

Az erdélyi szülői kérdőívet összesen 253 fő válaszolta meg. A kérdezőbiztos általi kérdőív kitöltésében az édesanyák vettek részt nagyobb mértékben (85 százalék), míg az édesapák csupán a válaszadók 15 százalékát teszik ki. A mintába bevont szülők átlagéletkora 44 év (1979-ben születtek) volt, a legidősebb szülő 1967-ben (56 éves), míg a legfiatalabb 1997-ben (26 éves) született. A korcsoportonkénti megoszlást tekintve az 1967-1976 között született szülők (47-56 év) a minta 31 százalékát, az 1977-1986 között születettek (37-46 év) a minta 62 százalékát, míg az 1987-1997 (26-36 év) közöttiek a minta 8 százalékát teszik ki.

A szülők többsége (83,3 százalékuk) házasságban, alig 4,4 százalékuk pedig élettársi kapcsolatban élt, míg 8 százalékuk elvált volt. Az özvegyek aránya 2,8 százalék, míg a nőtlen/hajadon egyedülállóké 0,8 százalékot tett ki. A válaszadók 81,8 százalékának a szülőtársa a gyermek vér szerinti szülője, aki egyben a házastársa is volt. Mindössze 11,1 százalékának nem volt szülőtársa, egyedül nevelte a gyermekét, 2,4 százalékának, bár a gyermek vér szerinti szülője, de nem a házastársa és 2 százalékának nem a gyermek vér szerinti szülője, de a házastársa, míg elenyésző arányban (2 százalék) a nagyszülők vettek részt a gyermek nevelésében.

A mintába bekerült szülők átlagban két gyermeket nevelnek ($M=2,02$; $SD=0,81$; $MIN=1$; $MAX=8$). A kétgyermekesek aránya 63,7 százalék, míg az egygyermekeseké 19,8 százalék, a háromgyermekeseké pedig 13,9 százalék volt. A háromnál több gyermeket nevelő szülők aránya 2,4 százalékot tett ki a mintában. A lakóhelyük településtípus szerinti eloszlása szerint a családok 36,4 százaléka megyeszékhelyen/megyei jogú városban, 26,5 százaléka városban, míg 37,2 százaléka községben/falun lakott, azaz szűk kétharmaduk városban, míg bő egyharmaduk pedig falusias környezetben élt (vö. 2. táblázat).

2. táblázat. A szülői minta legfőbb jellemzői (N=253)

Kérdések	Változók	Százalék
Válaszadó szülő	anyák	85%
Válaszadó szülő életkora korcsoportonként	1977-1986 év között születettek	61,7%
Válaszadó szülő családi állapota	házas	83,3%
Szülőtárs családi szerepe	a szülőtárs a gyermek vér szerinti szülője, aki egyben a házastársam is	81,8%
Gyermekek száma	kétgyermekes családok	63,7%
Lakóhely	megyeszékhely/város	62,8%
Szülők iskolázottsága	válaszadó (inkább édesanyák) – <i>felsőfokú végzettségű</i>	63%
	szülőtárs (inkább édesapák) – <i>felsőfokú végzettségű</i>	50,3%
Szülők munkaerőpiaci aktivitása	válaszadó (inkább édesanyák) – <i>foglalkoztatott</i>	85,3
	szülőtárs (inkább édesapák) – <i>foglalkoztatott</i>	84,1
Család szubjektív anyagi helyzetének megítélése	mindenünk megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	59,4
Válaszadó szülő nemzetisége	magyar	95,7
Válaszadó szülő vallásossága	vallásos (egyház tanításai szerint és a maga módján)	93,3

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés.

A szülők társadalmi státusmutatók szerinti összetételét egyrészt az iskolázottságuk, másrészt a munkaerőpiaci aktivitásuk és foglalkoztatási státuszuk alapján mértük (vö. Pusztai – Engler 2020). A válaszadó szülők (magasabb arányban anyák: 85 százalék) szűk kétharmada (63 százalék) felsőfokú végzettséggel rendelkezett, 30,5 százalékuk érettségivel (gimnázium vagy szakközépiskola), míg 4,8 százalékuk érettségi nélküli szakiskolai, végül 1,6 százalékuk legfeljebb általános iskolai végzettséget szerzett. A szülőtárs (magasabb arányban apák: 85 százalék) esetében is hasonlóan alakult az iskolázottság szerinti eloszlás: mintegy felük (50,3 százalékuk) rendelkezett felsőfokú végzettséggel, egyharmaduk (33,4 százalék) érettségit adó középiskolai végzettséggel, míg 16,5 százalékuk érettségit nem adó szakiskolai vagy általános iskolai végzettséggel.³ A válaszadó anyák szülőtársukhoz viszonyítva tehát magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek.

A válaszadó szülők foglalkoztatási helyzetét tekintve megállapítható volt, hogy döntő többségük foglalkoztatott (85,3 százalék), 6,4 százalékuk háztartásbeli, 5,2 százaléka az egyéb válaszadást jelölte meg és mindössze 3,1 százalékuk a közmunkás, a tanuló, a nyugdíjas és a gyesen vagy gyeden tartózkodó opciókat jelölte meg. A szülőtárs esetében is hasonlóan alakul a munkaerőpiaci aktivitás aránya: 84,1 százalékuk foglalkoztatott, 3,3 százalékuk munkanélküli vagy épp álláskereső volt, és az egyéb opciót 4,1 százalékuk, míg a nem tudom/nincs választ szintén 4,1 százalékuk jelölte meg.

A válaszadók több mint fele (59,4 százalék) családjának anyagi helyzetét megfelelőnek tartotta (mindenük megvan, jelentősebb kiadásokra is telik, megtakarítani is tudnak), 36,3 százaléka szintén

³ A válaszadó szülők 4 százaléka nem tudta, vagy nem adta meg szülőtársa legmagasabb iskolai végzettségét.

megfelelőnek tartotta, de nagyobb kiadásokat nem engedhettek meg maguknak, és csupán 4,4 százaléka mondta azt, hogy nincs meg a mindennapi kiadáshoz szükséges fedezet. A család anyagi helyzetét egy másik kérdéssel is mértük, ahol a válaszadóknak a család egy főre jutó átlagos havi nettó jövedelmét kellett a megadott értékek valamelyikébe besorolniuk. Erre a kérdésre a mintába bekerült válaszadók csak mintegy fele (53 százaléka) válaszolt, amely alapján a többségük (23 százaléka) a 100.000-200.000 Ft közötti jövedelmet, a 200.000 Ft fölötti értéket a válaszadók 19,8 százaléka, s a 100.000 Ft alatti jövedelmet a 9,9 százalékuk becsülte meg. Az Országos Statisztikai Hivatal az első trimeszterben (2024. márciusában) közölt adatai alapján Romániában a nettó átlagbér 5.185 lej, azaz 406.860 Ft volt, ami valamivel alacsonyabb, mint a magyarországi nettó átlagkereset.⁴

A szülők nemzetiségére is rákérdeztünk, miszerint a válaszadók 95,7 százaléka magyar nemzetiségűnek vallotta magát, 1,2 százalékuk székelynek, 1,2 százalékuk cigánynak/romának, míg 1,9 százalékuk romának. A mintába bekerült szülők tehát majdnem teljes egészében (96,9 százalék) magyarnak/székelynek vallották magukat (2. táblázat).

A szülők vallásosságát az egyén szubjektív véleményén alapuló önbesorolós módszerrel mértük, és egy ötfokú skálán fejezhették ki vallásosságukat.⁵ A válaszadók többsége (49 százalékuk) vallásos és egyháza tanítását követi; 44,3 százaléka vallásos a maga módján, és csupán 6,8 százaléka bizonytalan vagy (egyáltalán) nem tartja vallásosnak önmagát. Az ötfokú skála átlagértéke 1,61, szórása 0,72, melyből arra következtethetünk, hogy a mintába bevont szülők majdnem teljes egészükben (93,3 százalék) vallásosnak definiálják önmagukat. A szubjektív önbesoroláson alapuló vallásosság ily magas volta korrelál a térségben végzett vallásszociológiai kutatások eredményeivel, amelynek egyik megállapítása szerint az erdélyi magyarság számára a vallási hovatartozás, a vallásosság az önazonosságot meghatározó tényező, amelyet a hagyományos, egyházközei vallásosság jellemzi (Fejes 2018).

A kutatásba bekerült szülők gyermekeinek iskolatípus szerinti eloszlását illetően 45,2 százaléka az általános iskola felső tagozatán tanul, 45,6 százaléka gimnáziumba, míg 9,2 százaléka szakközépiskolába jár, melyből 8,4 százalék érettségit adó és 0,8 százaléka érettségit nem adó szakközépiskolába. A tanulók nemi megoszlását tekintve fele-fele arányban kerültek be a lányok és a fiúk: 52 százaléka lány, míg 48 százaléka fiú.

⁴ A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján 2024 márciusában Magyarországon 452.700 Ft volt a nettó átlagbér (Központi Statisztikai Hivatal, 2024. március).

⁵ 1 – vallásos vagyok, egyházam tanításait törekszem követni...; 5 – határozottan nem vagyok vallásos, más meggyőződésű vagyok

Az iskolai szintű szülői önkéntesség az erdélyi magyar szülők körében

A továbbiakban Epstein modellje szerint (2010) a szülői bevonódás egyik, az iskolai szülői önkéntességre vonatkozó dimenzióját elemzem, így a továbbiakban az otthoni, az iskolai szülői bevonódás, valamint az akadémiai szocializáció egyéb dimenzióit nem ismertetem, nem vonom be az elemzésbe. A szülőknek egy ötfokú Likert-skálán (1 – egyáltalán nem értek egyet; 5 – teljesen egyetértek) kellett bejelölniük az adott kérdésekre a válaszaikat. Az első körben két kérdéssel igyekeztünk információt szerezni arról, hogy a szülő, valamint a szülőtársa az elmúlt 12 hónapban végzett-e önkéntes tevékenységet a gyermeke iskolájában (3. táblázat). Önkéntes munka alatt a fentebb nevesített epsteini definíciót (2010) értjük, értették a szülők a hangfelvétellel kísért, kérdezőbiztos által kezelt kérdés(ek) esetében.

3. táblázat. Iskolai szülői önkéntesség iskolatípus szerinti vizsgálata (N=248)

	Általános iskola felső tagozat (N=112)	Gimnázium (N=113)	Szaggimnázium/ szakközépiskola (N=23)	Összesen (N=248)
nem végzett	56%	80%	70%	68%
hezitált	13%	11%	4%	11%
végzett	31%	9%	26%	21%

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés.

Szignifikáns a Chi-négyzet próba alapján ($p \leq 0,001$)

Megj.: Az aláhúzva és félkövérrel jelölt értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke nagyobb, mint plusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≥ 2.0), a dőlttel jelzett értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke kisebb, mint mínusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≤ -2.0).

A jobb értelmezés és érthetőség miatt az ötfokú Likert-skálát három kategóriára redukáltuk: az első összevont kategóriát az „egyáltalán nem ért egyet” (1) és a „nem ért egyet” (2), a másodikat a „részben egyetért, részben nem ért egyet” (3), míg a harmadikat az „egyetért” (4) és a „teljesen egyetért” (5) kategóriák képezik, amelyek alapján az utóbbiba az önkéntes tevékenységet végzők, a megelőzőbe a hezitálók, míg a legelső kategóriába az önkéntes munkát nem végzők kerültek.

A válaszadó szülők mindössze 21 százaléka, míg a szülőtársak ugyancsak 21 százaléka végzett önkéntes tevékenységet a gyermeke iskolájában. A válaszadók és a szülőtársak bő kétharmada (68 százaléka és 67 százaléka) nem vett részt az elmúlt évben iskolai önkéntes tevékenységben. Alacsony aránynak tűnhet a 20 százalékos részvételi arány, de nemzetközi (OECD, Európai Unió) összehasonlításban mindez átlag feletti arányt jelez (OECD, PISA 2022, SC064 kérdésének elemzését). Vajon mivel magyarázható általában véve az iskolai szülői önkéntességtől való távolmaradás? Az önkéntességben való részvétel lehetséges mikroszintű akadályainak vizsgálata után két változóval találtunk szignifikáns összefüggést: egyrészt a „nem éreztem magam úgy, hogy szívesen látnának a gyermekem iskolájában” ($\chi^2=12,869$; $df=6$, $p \leq 0,05$), másrészt az „úgy éreztem, nem értem, miről beszélnek az iskolában”

($\chi^2=25,785$; $df=8$, $p\leq 0,001$). Mindkét nevesített akadály az iskolával való kapcsolatot és a szülők komfortérzetét rontja. Ha a szülők úgy érzik, hogy nem tartoznak az iskola közösségéhez, vagy nem értik, hogy mi is történik az iskolában, akkor kevésbé valószínű, hogy motiváltak lesznek időt és energiát befektetni az önkéntes tevékenységekbe. A szülők tehát kényelmetlenül érzik magukat az iskolai környezetben, amely számos negatív érzelmet vált ki belőlük. A rossz iskolai teljesítményük miatt negatív attitűdjeik vannak az iskolai megjelenéssel kapcsolatban. Leginkább az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők nem ismerik az oktatási rendszer működését, illetve nem rendelkeznek adekvát ismerettel az iskolai reformokkal és szakpolitikákkal kapcsolatban.

Bár az apák magasabb arányban vesznek részt az iskolai szintű önkéntes tevékenységekben, de nem találtunk szignifikáns eltérést a szülők neme szerint. Az eredményünk eltér a Kim és Hill (2015) szakirodalmi megállapítástól, miszerint az anyák átlagosan magasabb arányban vesznek részt iskolai önkéntességben, mint az apák. A Kim és Hill (2015) által végzett metaanalízis az apák és az anyák iskolai szintű bevonódása és az iskoláskorú gyermekek (óvodáskorúaktól a 12. osztályos tanulókig) teljesítménye közötti kapcsolat relatív erősségét vizsgálta. Ennek összefüggésrendszerében jelenti ki, hogy az anyák átlagos részvételi szintje magasabb volt, mint az apáké.

A továbbiakban az iskolai szülői önkéntes tevékenységekben való részvételt a szülők és a gyermekek családi- és iskolai szintű szociodemográfiai változóival vetjük össze. Elsőként azon hipotézisünket szeretnénk tesztelni, miszerint az általános iskola felső tagozatán tanuló gyermekek szülei erőteljesebben implikálódnak az iskolai önkéntes tevékenységekben. A fenti elemzés eredményei alapján (3. táblázat) kijelenthetjük, hogy azon szülők vesznek részt magasabb arányban az iskolai önkéntes tevékenységeken, akiknek gyermekei az általános iskola felső tagozatán tanulnak, míg a gimnáziumi szinten tanuló gyermekek szülei szignifikánsan magasabb arányban maradnak távol, vagy nem adódik számukra lehetőség az iskolai önkéntességben részt vállalni.

Továbbá a megyeszékhelyeken/megyei jogú városokban található tanintézmények tanulóinak szülei (válaszadó és szülőttárs) szignifikánsan magasabb arányban (válaszadó: 27 százalék; szülőttárs: 28 százalék) vesznek részt az iskolai önkéntes tevékenységeken (válaszadó: $\chi^2=10,080$, $df=4$, $p\leq 0,05$; szülőttárs: $\chi^2=14,076$, $df=4$, $p\leq 0,01$), mint a kisebb városi, vagy vidéki iskolákba járó tanulók szülei (4. táblázat).

A nagyvárosi iskolákban tapasztalható magasabb szülői önkéntes részvétel komplex és többdimenziós jelenség, amelyet számos tényező befolyásol. Múlhat az intézményi kultúrán vagy a családi háttéren is. Egyrészt a nagyvárosi iskolákban eltérő az önkéntesség kultúrája, azaz az iskolák jobban bevonják a szülőket. A nagyvárosi iskolák gyakran több erőforrással és strukturált programokkal rendelkeznek, amelyek elősegítik és ösztönzik a szülői részvételt (Sheldon – Van Voorhis 2004). Ezek az iskolák gyakran alkalmaznak szülői koordinátorokat és olyan eseményeket szerveznek, amelyek vonzóak a

szülők számára, ezzel növelve az önkéntes részvétel lehetőségét és gyakoriságát (Warren – Van Mapp 2011). Másrészt a megyeszékhelyen élő szülőknek szignifikánsan ($\chi^2=15,567$; $df=2$, $p\leq 0,001$) magasabb az iskolai végzettsége. A megyeszékhelyen a szülők 43 százaléka diplomás, míg a vidéki szülők körében mindez csak a 24 százalékára vonatkoztatható. Márpedig a fentebb elemzett empirikus, nemzetközi kutatások megállapításai szerint is (Ho Sui-Chu – Willms 1996; Lareau 2011 stb.) a magasabb iskolai végzettségű szülők nagyobb arányban vesznek részt önkéntes tevékenységekben. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk – ahogyan azt a minta bemutatásánál már jeleztük –, hogy a mintába felülreprezentáltak kerültek be az erdélyi magyar megyeszékhelyek (Hargita megye: Csíkszereda, Kovászna megye: Sepsiszentgyörgy, Maros megye: Marosvásárhely, Bihar megye: Nagyvárad) tanintézményeiben tanulók szülei.

4. táblázat. Iskolai szülői önkéntesség településtípus szerinti vizsgálata (N=249)

	Megyeszékhely (N=92)	Város (N=66)	Vidék (N=91)	Összesen (N=249)
nem végzett	67%	74%	65%	68%
hezitált	6%	15%	14%	11%
végzett	27%	11%	21%	21%

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés.

Szignifikáns a Chi-négyzet próba alapján ($p\leq 0,05$)

Megj.: Az aláhúzva és félkövérrel jelölt értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke nagyobb, mint plusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≥ 2.0), a dőlttel jelzett értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke kisebb, mint mínusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≤ -2.0).

A továbbiakban a második hipotézisünket is szeretnénk tesztelni, miszerint az iskolai szintű szülői önkéntesség a magasabb szocioökonómiai státuszú szülők körében magasabb. A szocioökonómiai státuszt három változó (szülők iskolai végzettsége, szülők munkaerőpiaci aktivitása és foglalkoztatási státusza, valamint a család szubjektív anyagi helyzete) bevonásával mértük. Az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci aktivitás szerint nem volt szignifikáns különbség a válaszadók között az iskolai szülői önkéntesség mértékében. Az eredmények alapján az iskolai végzettség és a munkaerőpiaci aktivitás nem meghatározó, az anyagi helyzet viszont igen. Mivel a mintába a válaszadók önkéntes alapon kerültek be, ezért megtörténhet, hogy a magasabb és az alacsonyabb szocioökonómiai státuszú szülők közül is azok töltötték ki inkább a kérdőívet, akik eleve nyitottabbak az önkéntességre és így kiegyenlítődték azok a társadalmi különbségek, amelyekről a szakirodalomban olvashatunk.

A szülői iskolai önkéntességet a szülők önbevalláson alapuló szubjektív anyagi jóllétével is összevetettük (5. táblázat). A válaszadókat két csoportba osztottuk: az első csoportba kerültek azok, akik anyagi helyzetüket szubjektív megítélésük szerint átlag alattinak tartották, a másodikba pedig azok, akik átlag felettinek. Az átlag felettibe a „mindenük megvan, jelentősebb kiadásokra is telik, megtakarítani is tudnak” kategóriához tartozók (a válaszadók 59,4 százaléka) kerültek, míg a többiek

(a válaszadók 41 százaléka) az átlag alatti kategóriához: „mindenük megvan, de nagyobb kiadásokat nem engedhetnek meg maguknak”, „gyakran megesik, hogy nincs pénzük a mindennapi szükségletek fedezésére”, „előfordul, hogy a mindennapi kiadásaikat nem tudják fizetni.” Azt találtuk, hogy az átlag feletti anyagi helyzettel rendelkezők szignifikánsan magasabb arányban (23 százalék) vesznek részt önkéntes tevékenységekben, míg az átlag alatti anyagi helyzettel rendelkezők szignifikánsan alacsonyabb arányban (17 százalék) vesznek részt a gyermekeik iskolájában önkéntesen vállalt tevékenységeken (szülőtárs: $\chi^2=5,879$, $df=2$, $p\leq 0,05$).

5. táblázat. Iskolai szülői önkéntesség család anyagi helyzete szerinti vizsgálata (N=249)

	Magasabb anyagi helyzet (N=147)	Alacsonyabb anyagi helyzet (N=102)	Összesen (N=249)
nem végzett	63%	76%	68%
hezitált	14%	7%	11%
végzett	23%	17%	21%

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés.

Szignifikáns a Chi-négyzet próba alapján ($p\leq 0,05$)

Megj.: Az aláhúzva és félkövérrel jelölt értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke nagyobb, mint plusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≥ 2.0), a dőlttel jelzett értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke kisebb, mint mínusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≤ -2.0).

Bár a szakirodalom a szocioökonómiai státuszhoz nem sorolja be a vallásosság dimenzióját, mindazonáltal lényegesnek tartottuk annak az összefüggését is megvizsgálni, így utolsó körben az iskolai szülői önkéntességet a szülők vallásosságával vetettük össze. A szülői minta ismertetésénél láthattuk, hogy a válaszadók önbevalláson alapuló vallásossága magas értéket mutat: 49 százaléka vallásos az egyház tanítása szerint és 44 százaléka vallásos a maga módján. A keresztábra eljárással végzett elemzés eredményeként azt találtuk, hogy az egyház tanításai szerint vallásos szülők szignifikánsan magasabb arányban (26 százalék) végeznek iskolai önkéntes tevékenységet, mint a nem vallásos szülőtársaik ($\chi^2=17,596$, $df=8$, $p\leq 0,01$). A John Wilson és Mark Musick által végzett kutatás (1997) eredményei arról számolnak be, hogy a formális önkéntesség pozitív kapcsolatban áll a humán tőkével, a háztartásban élő gyermekek számával, az informális társadalmi interakciókkal és a vallásossággal. A vallásos szülők a közösségi elköteleződést és az önkéntességet azért tartják fontosnak, mivel ezek az értékek gyakran szerves részét képezik a vallási tanításoknak (Ferenc pápa 2022). A vallási közösségek ugyanakkor hangsúlyozzák a társadalmi felelősségvállalás fontosságát, ami arra ösztönözheti a szülőket, hogy részt vegyenek az iskolai önkéntes tevékenységeken.

Egy következő – iskolai szintű szülői önkéntességre vonatkozó – kérdésben arra voltunk kíváncsiak, hogy az elmúlt tanévben a szülő végzett-e a gyermeke iskolájában önkéntes fizikai munkát, vagy részt vett-e olyan délutáni tevékenységekben, mint például épületek építése, karbantartása, ácsmunka, kertészkedés vagy udvari munka. A fentebb jelzett, iskolával kapcsolatos önkéntes tevékenységeken a

válaszadók kevesebb mint negyede (22 százalék) vett részt és 5 százaléka szerint részt vett volna, de az iskola nem támogatta azt, míg közel háromnegyede (72 százalék) egyáltalán nem vett részt. Az OECD PISA 2022-es vizsgálatának igazgatói háttérkérdőívében szereplő szülők önkéntes fizikai iskolai munkavégzésére vonatkozó kérdésére a mérésben részt vevő 81 ország igazgatóinak megítélése szerint 19,88 az átlagszázalék. A mérésben részt vett országok között szignifikáns eltérések ($p \leq 0,001$) találhatóak. Románia esetében mindez átlagon felüli értéket képvisel (23,85 százalék), melynek értéke a mintánkba bekerült szülők százalékos arányához hasonlít. Összehasonlításként: Magyarországon mindez 13,95 százalékos, míg Ukrajnában (bár itt a 27 régióból csak 18-ban valósulhatott meg a mérés) 36,18 százalékos. Szignifikáns különbség ($p \leq 0,001$) konstatálható az OECD- és a nem OECD-országok között is: a 37 OECD-ország (Luxemburg nem vett részt az utóbbi PISA-mérésben) átlageredménye 11,35 átlagszázalék, míg a 44 nem OECD-tagállamé 28,39 átlagszázalék. Az EU-s tagországok (25 tagország, ugyanis Luxemburg és Ciprus nem vettek részt a mérésben) átlaga 10,05 százalék, amelynek kontextusában Románia szignifikánsan magasabb átlageredményt képvisel (a második helyen szerepel az EU-s országok között), míg Magyarország is a felső kvartilisbe tartozik.⁶

6. táblázat. Önkéntes fizikai munkavégzés iskolatípus szerinti vizsgálata (N=245)

Általános iskola felső tagozat (N=111)	Gimnázium (N=111)	Szaggimnázium/ szakközépiskola (N=23)	Összesen (N=245)
31%	15%	13%	23%
63%	79%	87%	72%
6%	6%	0%	5%

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés.

Szignifikáns a Chi-négyzet próba alapján ($p \leq 0,05$)

Megj.: Az aláhúzva és félkövérrel jelölt értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke nagyobb, mint plusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≥ 2.0), a dőlttel jelzett értékek esetében az adjusztált sztenderd reziduálisok értéke kisebb, mint mínusz kettő (Adj. Stand. Res.: ≤ -2.0).

Iskolatípus szerinti összehasonlításban hasonló eredményt találtunk (vö. 6. táblázat), mint az előbbi – iskolai önkéntességre vonatkozó (3. táblázat) – kérdés esetében. Önkéntes fizikai munkát is azon szülők végeznek szignifikánsan magasabb arányban, akiknek gyermekei az általános iskola felső tagozatán végzik tanulmányaikat (31 százalék). Az általános iskola felső tagozatán a szülők feltehetően jobban ismerik egymást, erősebb társadalmi tőkével rendelkeznek (Esser 2000), valamint erősebb kapcsolatot létesítenek az adott oktatási intézményekkel, azok aktoraival.

⁶ Forrás: OECD, PISA 2022, SC064 (saját számítás). A romániai adatok 262 iskola 262 igazgatójának a válaszáján alapulnak, ahogyan a magyarországi adatok is. A PISA 2022-es mérés igazgatói háttérkérdőívének lekérdezésében összesen 21.629 igazgató vett részt.

A harmadik kérdésblokkban, az iskola és a család együttműködésére vonatkozó témakör kapcsán (Bacskai 2020), négy kérdéssel jártuk körbe a szülők iskolai szintű önkéntességének témáját. Ebben az esetben is a már korábban nevesített ötfokú Likert-skálán értékelhették a válaszaikat (7. táblázat). Az első kérdésre érkezett válaszok arról tudósítanak, hogy az iskola elenyésző arányban (21 százalék) kért a szülőktől önkéntes munkát, viszont implicit módon szívesen veszi azt (73 százalék). Az iskola az esetleges önkéntes feladathoz csak részben nyújt felkészítést vagy forrást (34 százalék). A mintába bevont szülők válasza alapján az iskola az iskolai szintű szülői önkéntes tevékenységekre csak részben teremt lehetőséget (29 százalék). Mindezek alapján az körvonalazódik, hogy az iskola kérésére és lehetőség nyújtásával a szülők magasabb arányban vennének részt az iskolai önkéntességben. Mindezzel kapcsolatban csak ritkán kérték meg explicit módon őket, kevés lehetőséget és alkalmat biztosítottak minderre.

7. táblázat. Az iskola és a család együttműködése a szülői önkéntesség perspektívájában iskolatípus szerinti összehasonlításban (N=249; átlag)

	Általános iskola felső tagozata		Gimnázium		Szakgimnázium/ szakközépiskola		Összesen	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Gyakran kérek tőlem önkéntes munkát, aktív hozzájárulást a gyermekem iskolájában.	2,35	1,25	2,26	1,29	2,08	1,37	2,29	1,28
Az iskola szívesen veszi a szülők önkéntes munkáját.	3,94	1,28	3,94	1,19	3,86	1,14	3,93	1,22
Amikor önkéntes feladatot vállalok az iskolában, felkészítést és forrásokat is kapok, hogy jól végezzem el a feladatomat.	2,93	1,43	2,65	1,31	3,00	1,27	2,81	1,37
Gyakran lehetőséget nyújt az iskola a szülőknek az iskolai önkéntes tevékenységekre.*	2,80	1,36	2,40	1,32	3,00	1,34	2,63	1,35

Forrás: MTA-DE-CSATOKK Szülői Survey 2023 alapján egyéni számítás és szerkesztés. *p=0,034.

Iskolatípusok szerinti bontásban csak az utolsó item esetén találtunk szignifikáns eltérést (7. táblázat). A szakgimnáziumok/szakközépiskolák, valamint az általános iskolák gyakrabban nyújtanak lehetőséget a szülőknek az iskolai szintű önkéntes tevékenységekre, szemben a gimnáziumi tagozattal. A többi item esetében nem találtunk szignifikáns eltérést, bár mindhárom esetében az általános iskola felső tagozatára járó gyermekek szülei implikálódnak a leginkább, ahogyan azt a fentebb vizsgált kérdések esetében is láthattuk. A 2018-as OKM adatainak másodelemzése alapján a szerzők (Koltói et al. 2019; Nyitrai et al. 2019) is azt találták, hogy a szülői önkéntesség intenzitása iskolatípusonként, tanévenként és régióként is változik. Elemzéseik értelmében az általános iskolai tagozaton tanuló gyermekek szülei a legaktívabbak. A szülők aktivitásának intenzitása tehát az alsóbb évfolyamokon (általános iskola felső

tagozata) magasabb, míg a magasabb évfolyamokon (gimnáziumi tagozat) alacsonyabb, azaz az iskolai évekkel párhuzamosan csökken, mely korrelál a mi kutatási eredményeinkkel. A fenti változókat évfolyamok szintjén is megvizsgáltuk, de nem találtunk szignifikáns eltérést.

ÖSSZEGZÉS

Tanulmányunkban az erdélyi magyar tannyelvű iskolák különböző szintjein tanulmányaikat végző diákok szüleit kérdeztük meg a szülői bevonódás iskolai, otthoni és akadémiai típusú dimenzióiról. Tanulmányunkban az iskolai szülői bevonódás egyik szegmensét, nevezetesen a szülők gyermekük iskolájában végzett önkéntes tevékenységét jártuk körbe néhány kérdésre adott válasz segítségével. A kutatás korlátaihoz tartozik az önkéntes mintavétel alkalmazása, amely torzíthatja az általánosan megfogalmazott következtetéseinket.

Azt feltételeztük, hogy az iskolában végzett szülői önkéntes tevékenységet egyrészt iskolatípusok szerint differenciálni lehet, másrészt azt, hogy a szülők szocioökonómiai háttere szoros összefüggésben áll az önkéntességgel. Az eredményeink alapján azt találtuk, hogy az iskolatípus szerint valóban eltérő intenzitással implikálódnak a szülők az iskolai önkéntes tevékenységekben, az általános iskola felső tagozatán tanulók szülei magasabb arányban vesznek részt, mint a gimnáziumi tagozaton tanuló társaik szülei. Ezt a hipotézisünket sikerült igazolnunk, mely megegyezett a szakirodalomban is megállapított tézissel.

A másik hipotézisünk csak részben nyert igazolást, ugyanis a szocioökonómiai háttér egyes változóinál, mint a szülők iskolai végzettsége és munkaerőpiaci aktivitása, nem találtunk szignifikáns összefüggést. Azonban a család szubjektív anyagi helyzeténél igen, ugyanis itt a magasabb anyagi jóléttel rendelkező családok szignifikánsan magasabb arányban vesznek részt az iskolai önkéntes tevékenységeken. Meg kell jegyeznünk, hogy a szülők vallásossága és az iskolai típusú önkéntesség között szintén szignifikáns összefüggést találtunk, azaz a vallásos szülők szignifikánsan magasabb arányban vettek részt az önkéntes munkákban.

Mindazonáltal megállapíthatjuk, hogy a mintába bevont erdélyi tanintézmények tanulóinak szülei a megkérdezést megelőző egy évben alacsony arányban (válaszadók 20,5; valamint a szülőktársak 25 százaléka) vettek részt iskolai szintű önkéntes tevékenységekben. Az eredményekből továbbá az is nyilvánvalóvá vált, hogy a mintába bevont erdélyi magyar tanintézmények tanulóinak szüleitől az iskolák nem kérnek önkéntes munkát, viszont szívesen fogadják azt; ugyanakkor nem nyújtanak hozzá semmilyen instrukciót és forrásokat, illetve nem is biztosítanak arra különösebb alkalmat. Úgy vélem, hogy mindezek hatékony érvényesítésére az érintett aktorok – a szülők, az iskola különböző szervezeti szintjei, az igazgató, a tanárok stb. – részéről finomhangolásra van szükség, hogy egyik érintett fél se lépje át a (jósándékú) „bevonódásával” az intézmények között húzódó látens és manifeszt határokat.

Lényeges, hogy a szülők iskolai szintű bevonódása ne a szülők egy kis csoportjának egyéni iskolai érdekérvényesítésében, hatalomgyakorlásában manifesztálódjon.

A kutatásunk részeredményeinek elemzése nyomán továbbá az is egyértelművé vált, hogy az iskolai évek során és azok előrehaladtával a szülői bevonódás különböző típusait, beleértve az iskolai szintű szülői önkéntességet is, az iskoláknak folyamatosan érvényesítenie és támogatnia kell. Ahhoz, hogy minél több szülő érvényesíthesse a gyermeke számára az iskolai szintű bevonódás különböző dimenzióiban rejlő potenciált, ahhoz az iskolának a bevonódásnak olyan területeit kell megnyitnia, amelytől úgy az iskola, mint a szülők sem riadnak vissza, amelyhez szívesen csatlakoznak.

IRODALOM

Bacsikai Katinka (2020): Az iskola és a család kapcsolata. *Kapocs* 3(2) pp. 13-22.

Barger, Michael M. – Kim, Elizabeth Moorman – Kuncel, Nathan R. – Pomerantz, Eva M. (2019): The relation between parents' involvement in children's schooling and children's adjustment: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 145(9) pp. 855-890. DOI: <https://doi.org/10.1037/bul000020>

Deslandes, Rollande – Bertrand, Richard (2005): Motivation of Parent Involvement in Secondary-Level Schooling. *The Journal of Educational Research*, 98(3) pp. 164-175.

DOI:<https://doi.org/10.3200/JOER.98.3.164-175>

Epstein, Joyce L. (1987): Parent Involvement: What research says to administrators. *Education and Urban Society*, 19(2) pp. 119-136. DOI: <https://doi.org/10.1177/0013124587019002002>

Epstein, Joyce L. (2010): School/Family/Community Partnerships: Caring for the Children We Share. *Phi Delta Kappa*, 92(3) pp. 81-96. DOI:<https://doi.org/10.1177/003172171009200326>

Esser, Hartmut (2000): *Soziologie: Spezielle Grundlagen, Band 4: Opportunitäten und Restriktionen*. Frankfurt: Campus.

Fejes Ildikó (2018): *A vallásosság történelmi és szociológiai dimenziói Csíkszeredában*. Csíkszereda: Státus Kiadó.

Ferenc pápa (2022): *Discorso del Santo Padre Francesco ai membri della federazione organismi cristiani servizio internazionale volontario (FOCSIV)*. Vatikán, Apostoli Palota Konzisztórium terme. 2022. november 14.

<https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2022/november/documents/20221114-focsiv.html#DISCORSO> Letöltve: 2024.08.30.

Harsányi Szabolcs Gerő – Koltói Lilla – Kovács Dóra – Kövesdi Andrea – Nagybányai-Nagy Olivér – Nyitrai Erika – Simon Gabriella – Smohai Máté – Takács Nándor – Takács Szabolcs (2019): Születni tudni kell? – Az országos kompetenciamérés eredményeinek vizsgálata a szülők munkájának rendszeressége, az észlelt társadalmi helyzet és a lakókörnyezet vonatkozásában. *Psychologia Hungarica*, 7(2) pp. 64-85. DOI: <https://doi.org/10.12663/PSYHUNG.7.2019.2.5>.

Hill, Nancy E. – Castellino, Domini R. – Lansford, Jennifer E. – Nowlin, Patrick – Dodge, Kenneth A. – Bates, John E. – Pettit, Gregory S. (2004): Parent academic involvement as related to school behavior, achievement, and aspirations: Demographic variations across adolescence. *Child Development*, 75(5) pp. 1491-1509. DOI: <https://doi.org/10.1111%2Fj.1467-8624.2004.00753.x>

- Hill, Nancy E. – Tyson, Diana F. (2009): Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*, 45(3) pp. 740-763. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0015362>
- Ho Sui-Chu, Esther – Willms, Douglas J. (1996): Effects of Parental Involvement on Eighth-Grade Achievement. *Sociology of Education*, 69(2) pp. 126-141. DOI: <https://doi.org/10.2307/2112802>
- Kim, Sung won – Hill, Nancy E. (2015): Including fathers in the picture: A meta-analysis of parental involvement and students' academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 107(4) pp. 919-934. DOI: <https://doi.org/10.1037/edu0000023>
- Kocsis Zsófia – Markos Valéria – Fazekas Elek – Pusztai Gabriella (2022): Az önkéntesség mint a szülők iskolai bevonódásának egy formája – szisztematikus szakirodalmi elemzés eredményének bemutatása. *Önkéntes Szemle*, 2(4) pp. 57-87. DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2022.4.57-87>
- Koltói Lilla – Harsányi Szabolcs Gergő – Kovács Dóra – Kövesdi Andrea – Nagybányai-Nagy Olivér – Nyitrai Erika – Simon Gabriella – Smohai Máté – Takács Nándor – Takács Szabolcs (2019): Az iskolai szülői bevonódás iskolai szintű vizsgálata megyei és regionális szinten az országos kompetenciamérés 2017-es és 2018-as adatai alapján. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 7(4) pp. 222-258. DOI: <https://doi.org/10.12663/PSYHUNG.7.2019.4.6>
- Lareau, Annette (2011): *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. Second Edition with an Update a Decade Later. Berkeley: University of California Press.
- Nyitrai Erika – Harsányi Szabolcs Gergő – Koltói Lilla – Kovács Dóra – Kövesdi Andrea – Nagybányai-Nagy Olivér – Simon Gabriella – Smohai Máté – Takács Nándor – Takács Szabolcs (2019): Iskolai teljesítmény és szülői bevonódottság. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 7(2) pp. 7-28. DOI: <https://doi.org/10.12663/PSYHUNG.7.2019.2.2>
- Pusztai Gabriella – Engler Ágnes (2020): Értékteremtő gyermeknevelés a családban és az oktatásban. *Kapocs* 3(2) pp. 5-12.
- Sheldon, Steven B. – Van Voorhis, Frances L. (2004). Partnership Programs in U.S. Schools: Their Development and Relationship to Family Involvement Outcomes. *School Effectiveness and School Improvement*, 15(2) pp. 125-148. DOI: <https://doi.org/10.1076/sesi.15.2.125.30434>
- Tan, Cheng Yong – Lyu, Meiyan – Peng, Baiwen (2019): Academic benefits from parental involvement are stratified by parental socioeconomic status. A meta-analysis. *Parenting*, 20(4) pp. 241-287. DOI: <https://doi.org/10.1080/15295192.2019.1694836>
- Tódor Imre (2020): *Az iskolaválasztás döntésmechanizmusai. Székelyföldi középiskolások szektorközi metszetben*. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Warren, Mark R. – Mapp, Karen L. (2011): *A Match on Dry Grass: Community Organizing as a Catalyst for School Reform*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilson, John – Musick, Marc (1997): Who cares? Toward an integrated theory of volunteer work. *American Sociological Review*, 62(5) pp. 694-713. DOI: <https://doi.org/10.2307/2657355>